

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa,

Adam Bodnar

II.510.1321.2018II.510.1321.2018.MH

Pan

Tomasz Grodzki

Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej

Pragnę przedłożyć uprzejmie problem niepełnego wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 11 maja 2007 r., sygn. akt K 2/07. Dotyczy on licznych przepisów ustawy z dnia 18 października 2006 r. o ujawnianiu informacji o dokumentach organów bezpieczeństwa państwa z lat 1944 -1990 oraz treści tych dokumentów¹ (dalej: „ustawa”).

Zgodnie z art. 20 ust. 3 i 5 ustawy, postępowanie lustracyjne można wszcząć na wniosek osoby zainteresowanej (tzw. „autolustracja”). Art. 20 ust. 5a ustawy przewiduje z kolei, że w takim przypadku sąd przekazuje oświadczenie lustracyjne do Biura Lustracyjnego lub oddziałowego biura lustracyjnego Instytutu Pamięi Narodowej w celu przygotowania postępowania lustracyjnego oraz przedstawienia stanowiska w sprawie zgodności oświadczenia z prawdą. Przepis ten nie przewiduje jednak żadnego terminu dla IPN na wykonanie tego prawnego obowiązku.

W praktyce, czego dowodzą wnioski wpływające do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, zajęcie stanowiska przez IPN trwać może wiele miesięcy. Powoduje to konieczność zawieszenia postępowań lustracyjnych toczących się przed sądami powszechnymi oraz prowadzi do ich przewlekłości.

Na szczególną uwagę zasługują negatywne konsekwencje dla osoby lustrowanej, która została publicznie pomówiona o fakt pracy lub służby w organach bezpieczeństwa państwa

¹ Tekst jednolity: Dz. U. z 2019 r., poz. 430.

lub współpracy z nimi (art. 20 ust. 5 ustawy), lecz brak sprawnego działania ze strony IPN uniemożliwia jej wykazanie nieprawdziwości tego pomówienia.

Z kolei art. 21b ust. 6 ustawy, wprowadzając możliwość wniesienia kasacji od orzeczenia lustracyjnego, zawęża krąg uprawnionych do tego podmiotów jedynie do Prokuratora Generalnego i Rzecznika Praw Obywatelskich.

W wyroku w sprawie ozn. sygn. akt K 2/07 Trybunał Konstytucyjny uznał obydwa wspomniane przepisy ustawy za sprzeczne z Konstytucją RP. Trybunał stwierdził w szczególności, że art. 20 ust. 5a ustawy, właśnie w zakresie w jakim nie określa terminu przedstawienia stanowiska w sprawie zgodności oświadczenia z prawdą przez Biuro Lustracyjne IPN, jest niezgodny z art. 2 i art. 45 Konstytucji w związku z art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka. Z kolei art. 21b ust. 6 ustawy w zakresie, w jakim pozbawia osobę lustrowaną prawa do wniesienia kasacji od prawomocnego orzeczenia sądu, został uznany za niezgodny z art. 2, art. 31 ust. 3 Konstytucji i art. 6 EKPC.

Jak wskazał Trybunał, „niezakreślenie w art. 20 ust. 5a terminu, w jakim IPN ma przedstawić stanowisko sądowi w sprawie zgodności oświadczenia z prawdą, w wypadku wszczynania postępowania lustracyjnego w trybie wnioskowym (art. 20 ust. 3 i 5), narusza konstytucyjną zasadę poprawnej legislacji [...]. Ogólna zasada, że w braku ścisłego wskazania terminu miarodajny jest tu obowiązek działania niezwłocznego, w tym wypadku jest nieefektywna (nie daje się wyegzekwować) i przez to tworzy sytuację niepewności oraz narażania w nieokreślonym czasie na negatywne skutki dokonanego pomówienia” (pkt 437 uzasadnienia). Pomimo upływu ponad 12 lat od wydania przez Trybunał Konstytucyjny tego orzeczenia, omawiany przepis nie został jednak znowelizowany, choć sam Trybunał wprost wskazywał na taką konieczność (pkt 547 uzasadnienia).

Z kolei w zakresie art. 21b ust. 6 ustawy Trybunał Konstytucyjny stwierdził, że pozbawienie osób poddanych lustracji możliwości wniesienia kasacji należy uznać za arbitralne naruszenie zasad rzetelnej procedury. Jak zauważył Trybunał, „argumenty pragmatyczne, związane z obawą natłoku spraw kasacyjnych w kwestiach lustracji, nie mogą służyć jako podstawa do obniżenia konstytucyjnego standardu ochrony. Byłoby to bowiem równoznaczne z aprobatą poglądu, że okoliczności faktyczne mogą uchylać działanie normy konstytucyjnej pod naciskiem trudności organizacyjnych” (pkt 441 uzasadnienia).

W zakresie tych dwóch przepisów, wyrok w sprawie ozn. sygn. akt K 2/07 nie został wykonany. Zarówno unormowania zawarte w art. 20 ust. 5a, jak i w art. 21b ust. 6 ustawy obowiązują wciąż w identycznym brzmieniu, jak zakwestionowane przez Trybunał Konstytucyjny.

Konieczne jest zatem podjęcie pilnych działań legislacyjnych zmierzających do pełnego wykonania tego wyroku i doprowadzenia przepisów ustawy do stanu zgodności z Konstytucją.

Podkreślić należy, że choć w przypadku art. 21b ust. 6 ustawy samo orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego stanowi podstawę prawną do wniesienia kasacji przez osobę lustrowaną osobiście, to i tak konieczne jest przeprowadzenie zmiany legislacyjnej wprost przyznającej to uprawnienie osobie lustrowanej. Jak bowiem wynika z wniosków wpływających do Biura Rzecznika Praw Obywatelskich, sądy orzekające w indywidualnych sprawach pouczają osoby lustrowane o treści art. 21b ust. 6 ustawy w jego dotychczasowym, niekonstytucyjnym brzmieniu. Uczestnik postępowania nieznaną wyroku Trybunału (w szczególności niekorzystający z pomocy pełnomocnika profesjonalnego) może więc w ogóle nie wiedzieć o swoim uprawnieniu do wniesienia kasacji lub też dowiedzieć się o nim już po upływie terminu na złożenie tego nadzwyczajnego środka zaskarżenia. Co więcej, zdarzają się nawet przypadki, w których sąd apelacyjny odmawia przyjęcia kasacji i przekazania jej do Sądu Najwyższego powołując się właśnie na brak legitymacji po stronie osoby lustrowanej².

Opisany brak wykonania wyroku Trybunału Konstytucyjnego sygnalizowałem już zarówno Prezesowi Rady Ministrów, jak i Ministrowi Sprawiedliwości. Moje wystąpienie z dnia 19 lutego 2019 r. skierowane do Prezesa Rady Ministrów zostało przekazane, zgodnie z właściwością, do Ministra Sprawiedliwości³. Ten jednak uznał się za niewłaściwego do przeprowadzenia koniecznych zmian legislacyjnych⁴.

Ponownie zwróciłem się zatem do Prezesa Rady Ministrów z postulatem pilnego wykonania wyroku w sprawie ozn. sygn. akt K 2/07. Otrzymałem informację, iż Prezes Rady

² Zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 25 lutego 2016 r., sygn. akt V KZ 5/16, w którym SN uchylił postanowienie odmawiające przyjęcia kasacji.

³ Pismo Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z dnia 4 marca 2019 r., sygn. BPRM.4432.8.1.2019.DS

⁴ Pismo Ministra Sprawiedliwości z dnia 24 lipca 2019 r., sygn. DLPK-V.454.155.2019

Ministrów ponownie przekazał sprawę, zgodnie z właściwością, Ministrowi Sprawiedliwości⁵. Dotychczas nie otrzymałem żadnej merytorycznej odpowiedzi Ministra Sprawiedliwości na zgłoszone postulaty.

Zwracam się zatem do Pana Marszałka o zainicjowanie podjęcia stosownych kroków legislacyjnych przez Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Pełne wykonanie wyroku Trybunału Konstytucyjnego jest bowiem nieodzowne dla zagwarantowania konstytucyjnych praw osób uczestniczących w postępowaniach lustracyjnych.

Będę wdzięczny za poinformowanie mnie o stanowisku Pana Marszałka zajęтым w przedłożonej sprawie.

⁵ Pismo Szefa Kancelarii Prezesa Rady Ministrów z dnia 26 września 2019 r., sygn. BPRM.4432.8.1.2019(9).MPi